

En historisk analyse af partilederskift i Danmark efter 1953

Kasper Møller Hansen og Jens Ringsmose

**Institut for Statskundskab
Arbejdsrapport 2006/10**

**Institut for Statskundskab
Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 5
Postboks 2099
1014 København K**

**ISSN 0906-1444
ISBN 87-7393-556-5**

En historisk analyse af partilederskift i Danmark efter 1953¹

”Opsigelsen bunder primært i den manglende sandsynlighed for opfyldelse af sæsonens målsætning” (23-12-2004 - Pressemeldelse fra FC Nordsjælland A/S).

”Det er mig, der har haft lederskabet. Jeg har gjort det så godt jeg kunne, men resultatet er langt fra godt nok, og det påtager jeg mig ansvaret for” (Mogens Lykketoft, 8-2-2005)

Kasper M. Hansen og Jens Ringsmose

Institut for Statskundskab hhv. Københavns Universitet & Syddansk Universitet

E-mail: kmh@ifs.ku.dk & jri@sam.sdu.dk

Resumé

I de seneste 50 år har de fire gamle partier i dansk politik skiftet leder 26 gange. 16 af disse lederskift har været motiveret af manglende målopfyldelse i forhold til fire strategiske partimål – stemmemaksimering, regeringsdeltagelse, intern sammenhold og policy-indflydelse. Nederlag i relation til elektorale arena er den dominerende årsag til partilederskift. Det er imidlertid undtagelsen frem for reglen at et lederskifte resulterer i forbedret målopfyldelse inden for det første år efter skiftet. De resterende 10 lederskift har været foranlediget af dårligt helbred, dødsfald eller frivillig afgang og fandt – i helt overvejende omfang – sted i årene 1953-1973. Anderledes med tiden efter 1973: Fra 1973 til 2005 har alle lederskift – med en enkelt undtagelse – haft rødder i manglende målopfyldelse.

English abstract

In the last fifty years 26 party leaders have been replaced among the four ”old” parties in Danish politics – the social democrats, the social liberals, the conservative and the liberals. 16 of these leadership changes are related to the lack of goal attainment in relation to the four strategic party goals – votes seeking, office-seeking, party cohesion, and policy influence. Defeat in the electoral arena is the dominant source of change in leadership. The effect of the change is less obvious and often change seems to make things worst in the short run. The identified focus on the party leader especially in the media and the increased competition in the electoral arena help explain why changes today are due to defeat rather than exit by ‘natural causes’ as in the beginning of the period.

¹ En forkortet version er udkommet i *Politica*. Se Hansen, K.M., Ringsmose, J. (2006) 'Når partilederen får sparket: partilederskift i de fire gamle partier'. *Politica* årg. 38, nr. 1, s. 78-97.

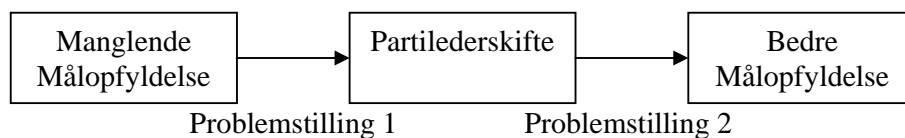
1. Indledning

Da træneren for FC Nordsjællands superligahold, Christian Andersen, en dag i slutningen af december 2004 blev kontaktet af klubbens bestyrelse, var det med besked om, at han var fritstillet. Opsigelsen blev begrundet med ”den manglende sandsynlighed for opfyldelse af sæsonens målsætning” (Pressemeddelelse FC Nordsjælland, 23.12.2004). FC Nordsjælland var placeret i bunden af superligaen, og med fyringen af Andersen og nyansættelsen af den tidligere Herfølge-træner, Johnny Petersen, søgte ledelsen, at styrke holdet og dermed sikre et hurtigt rækkeavancement. Trænerskiftet udgjorde dermed klubbens strategiske svar på en spillemæssig krise. Fyringen af Christian Andersen er ikke noget enestående eksempel på fodboldklubbens bevidste forsøg på at opnå succes gennem lederskifte. I de sidste par årtier er der således næppe hengået en sæson uden trænerfyring i landets bedste række. Flere empiriske undersøgelser har taget sigte mod at afdække spørgsmålet om, hvorvidt trænerfyringer – og ikke blot i fodboldens verden – har den tilsigtede effekt. Konklusionerne er dog langt fra entydige. Flere studier viser således, at trænerfyringer ikke fører til forbedrede præstationer (Koning, 2003; Brown, 1982), mens andre undersøgelser understøtter ræsonnementet bag udskiftningen af cheftræneren (Van Dalen, 1994; Scully, 1995).

En forestilling meget lig den ovenfor skitserede er at genfinde i studiet af politiske partier. Manglende målopfyldelse betragtes således som den væsentligste årsag til partilederskift i parlamentariske systemer. Partiforskeren Kenneth Janda har sågar karakteriseret nederlaget som ”the mother of change of party leader” (Janda, 1990; Harmel m.fl, 1995). Antagelsen er – som i megen organisationsteori (se f.eks. Cyert & March, 1963) – at den siddende leder af organisationen (her partilederen) stilles til ansvar for fiasko og svage præstationer, og at et lederskifte forbedrer mulighederne for at vende udviklingen og styrke organisationens konkurrenceevne. I modsætning til trænerfyringerne i sportens verden, er lederskift i det politiske system imidlertid kun sjældent gjort til genstand for systematiske undersøgelser (Dewan & Dowdings (2005) analyse af effekten af ministerfyringer i Storbritannien udgør en undtagelse). Og i de sjældne tilfælde har opmærksomheden i reglen været rettet mod lederskiftets effekt på partiernes organisatoriske konfiguration (Harmel & Janda, 1994; Müller, 1997; Bille, 1997a; Harmel & Tan, 2003). Ambitionen med nærværende fremstilling er at råde bod på dette forhold. Formålet med artiklen er med andre ord at søge svar på to overordnede spørgsmål. Hvorfor skifter partier leder? Og hvad er effekten af et partilederskift?

Afsættet for den empiriske analyse er to udbredte forestillinger om årsagerne til og virkningen af en udskiftning af partilederen. For det første forestillingen om, at partier

skifter leder som en konsekvens af svage præstationer samt nederlag, og for det andet forventningen om at et lederskifte kan forbedre partiets muligheder for at honorere dets målsætninger. I den første forestilling spiller lederskiftet rollen som afhængig variabel, mens den anden forestilling tildeler partilederskiftet pladsen som uafhængig variabel.

Figur 1: Artiklens problemstillinger

Med udgangspunkt i en diskussion af politiske partiers målsætninger indleder vi de følgende sider med at operationalisere vores først uafhængige og senere afhængige variabel – målopfyldelse. Dernæst diskuterer vi kort begrebet partileder inden vi påbegynder analysen af de danske partilederskift i tidsrummet fra 1953 til 2005. I det afsluttende afsnit drager vi konklusionerne af den empiriske analyse.²

2. Partiernes målopfyldelse

I fodboldens verden er det en relativ overskuelig opgave at afgøre, hvorvidt et hold lever op til de forventninger klubbens ledelse måtte have til spillere og træner. Graden af succes eller fiasko knytter sig således udelukkende til én parameter: Antallet af tabte og vundne kampe. Dertil kommer at fodboldklubber i reglen har veldefinerede og offentligt formulerede målsætninger, der kan holdes op mod de faktiske præstationer. I modsætning hertil står de politiske partier. Mens et fodboldholds evne til at indfri klubbens ambitionsniveau udelukkende prøves i én arena, så agerer partierne når som helst i flere forskellige arenaer (Sjöblom, 1968). Samtidig med at de fleste partier søger at øve indflydelse på lovgivningsarbejdet i den parlamentariske arena, så rivaliserer de med andre partier om at opnå vælgermæssig opbakning i den elektorale arena. Dertil kommer en betydningsfuld strategisk målsætning om at undgå splittelser og stridigheder i den partiinterne arena. Det bliver således muligt at sondre mellem målopfyldelse – og dermed succes og fiasko – i forhold til flere arenaer eller parametre (Sjöblom, 1968; Strøm, 1990; Harmel & Janda, 1994).

² I en metodisk henseende er artiklen først og fremmest baseret på den historievindskabelige kildekritik. Kildematerialet er i helt overvejende omfang historiske fremstillinger. Vi erkender, at det i enkelte tilfælde kan være vanskeligt præcist at bestemme et partilederskifts årsager og effekter, men har – med Lars Billes ord – valgt ”den-ikke-ideale-og-komplette-forskning” frem for den ”ideale-men-aldrig-gennemførte-forskning” (Bille, 1997b: 46).

Vi vil i det følgende argumentere for, at lederen af et politisk parti risikerer at blive udskiftet, såfremt partiet ikke lever op til ambitionerne i forhold til en eller flere af fire strategiske målsætninger: Stemmemaximering, regeringsdeltagelse, policy-indflydelse og partiinternt sammenhold³. Der findes næppe noget parti, der udelukkende forfølger én af de fire overordnede målsætninger. Partiernes strategiske valg træffes således på baggrund af et miks af ambitioner, hvori de enkelte målsætninger indgår med forskellig vægt i en hierarkisk relation (Strøm, 1990:570; Strøm & Müller, 1999:10). Nogle partier vægtlægger i særlig grad regeringsdeltagelse, mens andre i videre udstrækning søger at maksimere stemmeandelen, osv. Hertil kommer at partiernes mål ofte ændrer sig over tid, afhængigt af hvor partiet befinder sig i dets livscyklus (Pedersen, 1982). Fordi partiernes betoning af de forskellige mål ikke er identiske, kan manglende målopfyldelse i forhold til én af de overordnede målsætninger få fatale følger for én partileder, mens samme type nederlag ingen konsekvenser har for lederen af et andet parti.

Manglende målopfyldelse kan for det første have rødder i den elektorale arena. Partierne ernærer sig for en stor dels vedkommende af stemmer og vil derfor søge at maksimere den vælgermæssige opbakning (Downs, 1957). Det meget konkrete udtryk for succes, fiasko og målopfyldelse i den elektorale arena er andelen af stemmer på valgdagen. Et alternativt mål for et partis evne til at appellere til vælgerne er de løbende opinionsmålinger. Såfremt et parti ikke lever op til egne forventninger om stemmeandel eller styrke i opinionsmålingerne, kan det føre til udskiftning af partilederen. Utilfredshed med partiets præstationer kan for det andet være foranlediget af udelukkelse fra regeringsmagten. Partier, der prioriterer regeringsdeltagelse relativt højt – såkaldte ”office-seeking parties” (Riker, 1962; Schlesinger, 1991) – kan vælge at udskifte partilederen, såfremt partiet i en periode ikke formår at bemægtige sig regeringsmagten. For det regeringssøgende parti er succes og fiasko således i videre udstrækning betinget af antallet af ministerposter (og først og fremmest statsministerposten) end stemmeandele og opinionsmålinger (Harmel & Janda, 1994:273). Partilederskift kan for det tredje være resultatet af manglende held og evne til at honorere et partis sigte mod at påvirke policy-output (Budge & Keman, 1990:3). Partier, der tilskriver policy-indflydelse stor betydning, kan søge at ændre på partiets ringe målopfyldelse ved at bryde staven over lederens hoved og indsætte en ny. Der kan således være tilfælde, hvor et parti har succes med såvel målsætningen om at danne regering som ambitionen om at

³ De første tre mål er sammenfaldende med Strøm & Müllers (1999), mens det fjerde mål om internt partisammenhold er hentet hos Sjöblom (1968). Se i øvrigt Sjöblom (1968) for yderligere nuancer i diskussion om partiets mål.

stemmemaksimere, men i et ikke tilfredsstillende omfang er i stand til at påvirke beslutninger truffet i den lovgivende forsamling (Laver, 1990). Endelig kan partier foretage lederrokade, såfremt partilederen ikke er i stand til at skabe internt sammenhold i partiet. Intern samdrægtighed og fodslag er i reglen en afgørende forudsætning for, at partier med held er i stand til at forfølge partiets øvrige målsætninger (Sjöblom, 1968:85). Uenigheder om partiets parlamentariske kurs, ideologiske profil og ledelsesbesætning, kan således trække sig dybe spor i vælgerandele, policy-indflydelse og mulighederne for at indgå i regering. Konsekvensen kan være et partilederskifte. Denne katalogisering af partiernes mål – og dermed årsagerne til lederudskiftning – giver anledning til en præcisering af artiklens to overordnede problemstillinger: Er årsagerne til partiernes lederskift forbundet med nederlag og manglende målopfyldelse i tilknytning til 1) den elektorale arena, 2) regeringsdeltagelse, 3) bestræbelserne på at opnå policy-indflydelse og/eller 4) den partiinterne arena?⁴ På samme måde er det muligt at opnå en præcisering af effekterne af partilederskiftet – artiklens andet overordnede spørgsmål – med afsæt i ovenstående kategorisering.

3. Lederen af partiet

Artiklens empiriske analyser fokuserer på de *fire gamle partier* i dansk politik – Det Radikale Venstre, Socialdemokraterne, Venstre og Det Konservative Folkeparti. Disse partier har udover en lang fælles historie, dannet regering og – ikke mindst – på et tidspunkt haft statsministerposten i perioden fra 1953 til 2005. Det gør disse partier særligt interessante i forhold til de fire ovennævnte målsætninger. De resterende partier i Folketinget er i mindre udstrækning relevante i forhold til alle fire målsætninger, da f.eks. målet om en statsministerpost synes urealistisk.

Udvælgelsen af partierne bygger delvis på et ”most similar”-design (Peters, 1998), hvilket giver os mulighed for at dyrke visse sammenhænge mellem variable i dybden, men samtidigt afskærer vi os fra at teste disse sammenhænge på de mest kritiske cases (fx små, ydre eller/og nyere partier og deres partilederskift). Dermed medgiver vi også, at vi ikke når nogen universel erkendelse, idet vi ikke uden videre kan generalisere fra de fire gamle partier i fokus til alle partier.

⁴ At søge årsagerne til en begivenhed eller et fænomen er ensbetydende med at søge en forklaring. Den type af forklaringer vi søger i nærværende fremstilling, er de ”genetiske” eller ”historiske” (Meehan, 1965:123f). Et centralt element i bestemmelsen af en genetisk forklaring på et givet fænomen, er det kontrafaktiske tankeeksperiment af typen: ”Er det muligt at forestille sig, at Y – det fænomen vi søger at forklare – ville have fundet sted uden X – den formodede årsag” (H.P. Clausen, 1963:128ff). Målet er – med E.H. Carrs formulering – at ”skabe en slags hierarki af årsager, etablere deres indbyrdes relationer og afgøre, hvilken slags årsager, der bør betragtes som de afgørende” (Clausen, 1963:132).

Spørgsmålet om hvorfor partilederen bliver udskiftet rummer en implicit antagelse om, at det er muligt præcist at bestemme, hvem der er partiets leder, og hvornår et skifte finder sted. En sådan antagelse er imidlertid ikke uproblematisk (Gallagher, Laver & Mair, 2001:282). Bille (1997b) diskuterer tre væsentlige og formelle lederposter i et parti, der alle kandiderer til rollen som lederen af partiet: Formanden for medlemspartiet, formanden for parlamentspartiet dvs. formanden for folketingsgruppen samt den politiske ordfører (Marsh, 1993). Hos Det Radikale Venstre er formanden for medlemspartiet og formanden for folketingsgruppen formelt skarpt adskilte poster, mens Venstre, Socialdemokratiet og Det Konservative Folkeparti i perioder har tildelt én person begge formandskaber. I vor behandling af partilederskiftene er fokus rettet mod den person, der såvel internt – i forhold til folketingsgruppen og medlemsorganisationen – som eksternt i forhold til andre partier og offentligheden generelt tegner partiet. For de fire gamle partiers vedkommende er det muligt at definere lederen af partiet, som den person der er partiets kandidat til statsministerposten, uafhængigt af hvilke tillidsposter han eller hun ellers måtte bestride. Det betyder, at identifikationen af partiernes reelle ledere ikke alene kan baseres på tilknytningen til formelle poster, men nødvendigvis må tage afsæt i en individuel vurdering.

4. Partilederskift 1953-2005

I nedenstående fire underafsnit drøftes lederskift i de fire gamle partier i perioden fra 1953 til i dag. Formålet med gennemgangen er først og fremmest, at skabe overblik, afdække mulige tendenser samt danne grundlag for en vurdering af artiklens overordnede spørgsmål: Årsagerne til og effekterne af partilederskift.

4.1 Det Radikale Venstre

I tidsrummet fra 1953 til 2005 skiftede Det Radikale Venstre leder fem gange. Igennem det meste af 1950'erne blev partiet ledet af duoen Jørgen Jørgensen / Betel Dahlgaard, men ved folketingsvalget den 15. november 1960 stillede de to partiledere imidlertid ikke op, selvom både Jørgensen og Dahlgaard var ministre i den siddende regering (Larsen, 1980). Uden megen dramatik overlod de aldrende partiledere lederposten til, Karl Skytte, som – på trods af at han ikke beklædte en eneste af partiets tre formelle lederposter – herefter de facto var partiets leder. Skiftet fra Jørgensen / Dahlgaard til Skytte er først og fremmest at betragte som

et frivilligt generationsskifte. Manglende målopfyldelse spillede ingen rolle i Skyttes advancement (Larsen, 1980; Nielsen 1996:90-93; Bille, 1997:381).⁵

Skytte var parties leder de følgende otte år frem til valget i januar 1968. Efter at Hilmar Baunsgaard i 1966 havde vist sit store potentiale på TV lå det i kortene, at han var den, der efter 68-valget skulle lede partiet. Som det fremgår af figur 2 synes netop 1966, at have været året, hvor de radikale begyndte at vinde terræn i meningsmålingerne. Det endelige partilederskift ved valget i 1968 skal imidlertid ses som resultatet af flere elementer. Væsentligst var Det Radikale Venstres imponerende valgsejr (fra 13 til 27 mandater), der i vid udstrækning blev tilskrevet Baunsgaards evne til at optræde på tv. En anden betydningsfuld årsag var Baunsgaards klart formulerede ønske om en borgerlig regering. I modsætning til Skytte – som foretrak en socialdemokratisk ledet regering – havde Baunsgaard således i ugerne op til valget offentlig udtrykt håb om et fremtidigt borgerligt regerings samarbejde (Lautrup-Larsen, 1983:9; Larsen, 1980; Nielsen, 1996:107). Da det efter valget stod klart, at Jens Otto Krag ikke kunne finde flertal i Folketinget bag endnu en socialdemokratisk regering, trådte Baunsgaard til med sin nydannede RVK-regering. Dermed var partilederskiftet en realitet (Lautrup-Larsen, 1983:92ff; Berlingske Tidende, 16/1-1968; Nielsen, 1996:151; Baunsbak-Jensen, 2004). Lederskiftet var således først og fremmest motiveret af målsætningen om regeringsdeltagelse samt stemmemaksimering.⁶

Baunsgaard beklædte posten som partileder og politisk ordfører frem til den 23. februar 1977. Efter at der i foråret 1975 var opstået intern splid i partiet, forsøgte Baunsgaard hen over sommeren at skabe fælles fodslag i folketingsgruppen. Det mislykkedes, og som en direkte konsekvens heraf trak Baunsgaard sig fra posten som folketingsgruppens formand, men forblev partiets politiske ordfører (Svend Haugaard blev valgt som ny gruppeformand). Da han den 23. juni 1976 trak sig fra sin kreds i Middelfart – der blev overtaget af Niels Helveg Petersen – var det åbenlyst, at Det Radikale Venstre var rystet af en ledelseskriser (Larsen, 1980: 115, Nielsen, 1996). Da folketingsgruppen konstituerede sig den 23. februar efter valget den 15. februar 1977, hvor partiet mistede 6 mandater og nærmede sig spærregrænsen, blev Svend Haugaard genvalgt som gruppeformand. Da han ikke længere var udfordret af Baunsgaard, som indtil valget havde fungeret som politisk ordfører, var

⁵ Historiske fremstillinger af lederskiftet Jørgensen/Dahlggaard til Skytte indeholder ingen indikationer på, at partiets dårlige meningsmålinger i tidsrummet efter valget i 1957 (se figur 2) var en medvirkende årsag til skiftet.

⁶ I forhold til de her anvendte kriterier for, hvornår et lederskifte er foranlediget af svage præstationer eller andre forhold, udgør Skytte/Baunsgaard-skiftet et interessant tilfælde. På den ene side vandt Det Radikale Venstre valget og regeringsmagten, men samtidig var skiftet konsekvensen af Skyttes relativt – i forhold til Baunsgaard – svage præstation. Skiftet var således knyttet til en partimæssig fremgang, men også et personligt nederlag for Skytte.

lederskiftet endeligt. Ny politisk ordfører blev Niels Helveg Petersen. Skiftet fra Baunsgaard til Haugaard, som i alt strakte sig over en periode på to år, var således forårsaget af Baunsgaards manglende evne til at få gruppen til at samarbejde samt partiets tilbagegang ved tre på hinanden følgende valg (se figur 2).

Svend Haugaard formåede imidlertid ikke at rokke ved partiets dårlige meningsmålinger, og efter en kortvarig ansættelse som kabinetschef for den danske EF-kommissær kunne Niels Helveg Petersens vende tilbage til dansk politik og stillingen som leder af Det Radikale Venstre. På partiets landsmøde 16.-17. september, 1978, meddelte Haugaard, at han ikke havde til sinds at fortsætte på posten som folketingsgruppens formand. På trods af at Niels Helveg Petersen først blev formelt valgt som folketingsgruppens formand ved gruppens konstituering i oktober, fandt det reelle lederskifte sted i forbindelse med landsmødet. Skiftet var frem for alt konsekvensen af, at Haugaard ikke evnede at vende udviklingen i partiets vælgermæssige tilslutning (figur 2) (Haugaard, 1989:125-126; Larsen 1980:121-122).

I årene frem til folketingsvalget den 12. december 1990 – hvor vælgerne straffede Det Radikale Venstre for deltagelse i den borgerlige regering, med det dårligste valgresultat i partiets historie – var det Niels Helveg Petersen, der påtog sig hvervet som partiets bannerfører (Bille, 1998:98). Efter valgnederlaget vendte partiet tilbage til oppositionsrollen, og Marianne Jelved blev udpeget som Det Radikale Venstres nye leder. Årsagen til skiftet var frem for noget andet det dårlige valgresultat.

Figur 2: Det Radikale Venstre, gallup, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005. Se bilag.

4.2 Socialdemokratiet

Otte gange har Socialdemokratiet skiftet leder i tidsrummet fra 1953 til 2005. I de første fire tilfælde kan lederskiftet ikke tilskrives nederlag eller manglende mål opfyldelse, mens årsagerne til de sidste fire lederudskiftninger relativt entydigt kan sættes i forbindelse med utilfredsstillende præstationer. Det første socialdemokratiske lederskifte i perioden, fandt sted i januar 1955, hvor H.C. Hansen afløste Hans Hedtoft som ikke blot partileder, men også statsminister. Hans Hedtoft var blevet socialdemokratisk rovgænger efter valget i oktober 1945, hvor Vilhelm Buhl frivilligt overlod tøjlerne til den 21 år yngre partikammerat. I forbindelse med et møde i Nordisk Råd i slutningen januar 1955 døde Hedtoft pludseligt. Dermed var vejen banet for H.C. Hansen. Tiden som formand for Socialdemokratiet blev dog kort for allerede i februar 1960 måtte H.C. Hansen resignere efter længere tids kræftsygdom.

Han døde den 19. februar. Afløser blev Viggo Kampmann, der havde fungeret som H.C. Hansens finansminister og nærmeste politiske sparringspartner. Også for ham blev formandskab og statsministerpost dog en større byrde end helbredet kunne bære. To hjerteanfald i 1961 og 1962 satte en effektiv stopper for Kampmanns politiske karriere, og den 31. august 1962 måtte han overlade såvel statsministerpost som lederskabet af Socialdemokratiet til Jens Otto Krag (Mørch, 2000; Lidegaard, 2002). Den fjerde socialdemokratiske leder og statsminister på blot syv år. De følgende ti år bestred Krag posten som partileder, og da han den 3. oktober 1972 frivilligt trak sig tilbage, var det ikke resultatet af et nederlag. Tværtimod. Dagen efter at et flertal i befolkningen – efter blandt andet socialdemokratisk tilskyndelse – havde stemt ja til dansk medlemskab af EF, meddelte Krag Folketinget, at han med øjeblikkelig virkning trak sig tilbage som statsminister og dermed også som leder af Socialdemokratiet. Heller ikke resultatet af det sidste folketingsvalg eller meningsmålingerne forud for Krags beslutning om at trække sig, giver anledning til at sætte lederskiftet i forbindelse med manglende målopfyldelse. Socialdemokratiet gik således frem fra 34,2 til 37,2 procent af stemmerne (se figur 2). I pagt med Krags ønske blev det den relativt uprøvede Anker Jørgensen, der overtog ledelsen af partiet (Bille, 1997; Lidegaard, 2002).

Mens ingen af de tidlige partilederskift i Socialdemokratiet giver næring til forestillingen om at partier skifter leder som følge af nederlag, så havde de senere lederudskiftninger i 1987, 1992, 2002 og 2005 alle afsat i manglende målopfyldelse. Den 3. oktober 1987 – præcis femten år efter at han overtog formandsposten i partiet – trådte Anker Jørgensen tilbage og overlod førstepladsen i partiet til Svend Auken. Forud var gået en – for Socialdemokratiet usædvanlig – lang periode i opposition. Efter at være kørt politisk fast i begyndelsen af 1980'erne overdrog Socialdemokratiet frivilligt regeringsmagten til en borgerlig regering i forventningen om en hurtig tilbagevenden til Statsministeriet. Vælgerne ville det imidlertid anderledes. Ved de efterfølgende valg i 1984 og 1987 led Socialdemokratiet nederlag, og de interne frustrationer over at være spændt uden for indflydelse voksede. For et parti, hvis identitet i høj grad var hængt op på at være ”det naturlige regeringsparti”, var oppositionsrollen en jernbyrd, der skabte grobund for megen utilfredshed og rænkespind (Heltberg, 1996; Bille, 1997a). Efter valgnederlaget i 1987 drog Anker Jørgensen konsekvensen og overlod roret til Auken (Bille, 1998:15). Svage præstationer i forhold til målsætningen om regeringsdeltagelse og stemmemaksimering var således de væsentligste årsager til partilederskiftet.

Ringe målopfyldelse var ligeledes stærkt medvirkende til udskiftningen af Auken, men i modsætning til lederskiftet i 1987, var det udelukkende nederlag i forhold til ambitionerne om regeringsdeltagelse og policy-indflydelse (Bille, 1998:75 & 120ff), der førte til Poul Nyrup Rasmussens magtovertagelse i 1992. Socialdemokratiet forøgede således dets stemmeandele i 1988 og – i rekordstort omfang – i 1990. På trods af succesen i den elektorale arena, lykkedes det imidlertid ikke partiet at kaste oppositionens åg af sig. De små midterpartier, der udgjorde tungen på vægtskålen i periodens politiske landskab, fandt at Auken manglede troværdighed. Med voksende tydelighed stod det for et flertal i partiet klart, at vejen til ministerposter og politisk indflydelse gik over et lederskifte, og efter en ekstraordinær kongres og kampvalg den 11. april 1992, kunne Nyrup føje et ”partiformand” til visitkortet. Dårlige præstationer i relation til målsætningen om regeringsdeltagelse og policy-indflydelse lod sig ikke opveje af overvældende succes i vælgermæssig henseende. Dertil kom at Aukens manglende evne til at omsætte den vælgermæssige succes til ministerposter og indflydelse gav sig udslag i en vidtstrakt intern splittelse.

Nederlag og svage præstationer var også den væsentligste årsag til, at Nyrup i december 2002 måtte give afkald på epithetet partileder. Efter et eklatant valgnederlag i december 2001 gled regeringsmagten Socialdemokratiet af hænde. I første omgang så det imidlertid ud som om det skulle lykkes Nyrup at ride stormen af og fastholde sin position i partiet, men i efteråret 2002 blev det interne pres og de stadigt faldende Galluptal for belastende, og efter en ekstraordinær kongres i december blev partilederdepechen rakt videre til Mogens Lykketoft. Vægtigste årsager til skiftet: Nederlag i den elektorale arena samt tilbagesynkning i rollen som oppositionsparti. Lykketoft formåede dog ikke at tilbageerobre hverken regeringsmagten eller de mange vælgere som havde forladt partiet ved valget i 2001. Ved valget den 8. februar 2005 indkasserede Socialdemokratiet således endnu et valgnederlag, hvilket øjeblikkeligt fik Lykketoft til at erklære sin afgang. Manglende regeringsdeltagelse og det svage valgresultat var hovedårsagerne til at de socialdemokratiske delegerede i marts 2005 fik mulighed for at vælge ny formand, som efterfølgende blev bekræftet af en urafstemning blandt medlemmerne...

Figur 3: Socialdemokratiets mandattal, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

Se bilag.

4.3 Venstre

I perioden fra 1953 til 2004 skiftede Venstre partileder fire gange. Det første skifte fandt sted den 24. maj 1965, hvor Erik Eriksen overlod lederposten til Poul Hartling. Erik Eriksen var blevet partileder i 1949 efter Knud Kristensen, og var fra begyndelsen af sin politiske karriere blevet betragtet som en del af partiets venstrefløj. Nærmere de radikale end Det konservative Folkeparti. Gennem 1950'erne og 1960'erne bevægede Erik Eriksen sig langsomt mod højre, og i begyndelsen af 1960'erne blev han fortaler for en egentlig sammenslutning af Venstre og Det Konservative Folkeparti. I første halvdel af 1965 blev overvejelserne om en fusion af de to borgerlige partier så intense, at såvel Venstres folketingsgruppe som baglandet blev tvunget til en stillingtagen i spørgsmålet. I begyndelsen af maj stod det klart, at Erik Eriksens tanker ikke vandt klangbund blandt flertallet i hverken bagland eller folketingsgruppe. På et gruppemøde den 24. maj drog han den fulde konsekvens af de voksende uoverensstemmelser mellem hans eget og flertallets vurdering af et borgerligt samarbejde. Efter meddelelsen om at han med øjeblikkelig virkning trådte tilbage som gruppeformand, blev lederskabet overdraget Poul Hartling (Kaarsted, 1992:296ff; Bille, 1977). Årsagen til Eriksens afgang skal først og fremmest søges i den interne arena. I fraværet af de belastende interne stridigheder om partiets fremtidige tilknytning til Det Konservative Folkeparti var Erik Eriksen med al sandsynlighed fortsat som partileder sommeren over. Medvirkende til Eriksens abdikation – om end i mindre udstrækning – har givetvis også været partiets tilbagegang ved folketingsvalgene i 1960 og 1964 (Hartling, 1990:174). Derimod er der intet, som tyder på, at nederlag med hensyn til policy-indflydelse og regeringsdeltagelse har spillet nogen rolle i lederskiftet. Nok var Venstre ikke i regering, og nok var det småt med den politiske indflydelse, men det var først og fremmest uroen på de interne linjer, der bevægede Erik Eriksen til at gå af.⁷

Hartling kom til at bestride hvervet som Venstres leder i mere end tolv år. Først i december 1977 bød han dansk politik farvel for at blive FN's flygtningehøjkommissær i New York. Hvor lederskiftet mellem Eriksen og Hartling primært var foranlediget af trakasserier i de interne geledder, så var udskiftningen af Hartling til fordel for Henning Christophersen i videre udstrækning et udtryk for svage præstationer i vælgermæssig sammenhæng. Ved folketingsvalget i 1977 led Venstre således et rekordstort nederlag. Fra 42

⁷ Umiddelbart inden Erik Eriksens afgang forlod Niels Westerby og Børge Diderichsen Venstres folketingsgruppe og stiftede partiet Liberalt Centrum. Bruddet var forårsaget af uenighed om, hvor langt partiet skulle strække sig i retning af Socialdemokratiet i finanslovsforhandlingerne. Westerby og Diderichsen var fortalere for en "indflydelsessøgende" linje, mens resten af gruppen – sammen med de konservative – afviste at lægge stemmer til finanslovsforslaget. Der var således misfornøjelse med partiets manglende policy-indflydelse forud for Eriksens sortie, men intet tyder på at denne utilfredshed var nogen medvirkende årsag til lederskiftet (Kaarsted, 1992:290ff).

til 21 mandater. Samdrægtigheden internt i partiet var ganske vist intakt, men alligevel ”stod det klart, at Venstre ikke kunne bruges til noget, så længe Hartling stod i spidsen for partiet” (Mørch, 2000: 407). Hartlings afgang var således først og fremmest motiveret af partiets manglende succes blandt vælgerne (Hartling, 1983). Udover nederlaget i den elektorale arena, var Hartlings tilbagetræden givetvis også foranlediget af et spirende ønske blandt flere – ikke mindst socialdemokrater – om at etablere en SV-regering. Såfremt en sådan regering skulle virkeliggøres, kunne det imidlertid ikke ske med Hartling i spidsen for Venstre, lød vurderingen flere steder fra. Lederskiftet kan således også anskues som et forsøg på at åbne døren for den regeringsdeltagelse, der blev en realitet knap et år efter Hartlings afgang (Mørch, 2000).

Henning Christophersen kom til at beklæde venstres formandsstol i syv år. Overraskende for de fleste valgte finans- og vicesstatsministeren allerede at forlade dansk politik i sommeren 1984 for at blive næstformand for EF-kommissionen. Venstres nye leder blev – efter et kampvalg med Ivar Hansen – Uffe Ellemann-Jensen. I modsætning til de to tidlige partilederskifte er der intet, der peger i retning af, at Christophersens beslutning om at trække sig var forårsaget af nederlag eller dårlige præstationer. Ved hans afgang sad Venstre således i regering, havde politisk indflydelse og ved folketingsvalget i januar 1984 var partiet gået frem – fra 20 til 22 mandater (figur 4). Endelig var partiet kendetegnet ved en høj grad af internt fodslag. Som Kragts politiske sortie havde Christophersens på ingen måde afsat i nederlag. Det havde hans efterfølgers afsked med formandsposten til gengæld i rigt mål. Efter folketingsvalget i marts 1998, hvor Uffe Ellemann-Jensen havde været nogle få færøske stemmer fra at kunne danne en borgerlig regering, trak han sig omgående som partiets formand. Årsagen var i helt overvejende omfang nederlaget i kampen om regeringsmagten, og ikke tilbagegang blandt vælgerne.

Figur 4: Venstre, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005. Se bilag.

4.4. Det Konservative Folkeparti

Med ikke færre end ni partilederskifter siden 1953 er De Konservative dét danske parti, der har udvist den mest promiskuøse omgang med partilederposten. Som i Socialdemokratiet kan de tidlige skifter ikke tilskrives dårlige præstationer eller nederlag. Ole Bjørn Krafts afgang i oktober 1955 kom uventet for de fleste og kan bedst sammenlignes med Kragts og Christophersens frivillige tilbagetræden (Kauffeldt, 1966). Heller ikke de næste tre lederskifter i partiet var forårsaget af manglende målopfyldelse. Krafts afløser, Aksel Møller,

døde således i marts 1958. Samme skæbne blev Aksel Møllers efterfølger, Poul Sørensen, til dels, da denne døde i juni 1969. Sørensens afløser, Poul Møller, havde ligeledes problemer med at få helbred og politisk karriere til at gå i spænd, og i november 1971 overtog Erik Ninn-Hansen formandsstolen efter Poul Møller. På trods af, at Det Konservative Folkeparti blev straffet af vælgerne for partiets medvirken i Baunsgaards RVK-regering ved valget i september 1971, er der intet der peger i retning af, at det var dette nederlag, der tvang Poul Møller fra formandsposten. Og selv om partiet i årene fra Poul Sørensens død indtil Ninn-Hansens overtagelse af partiets lederskab, var præget af interne magtkampe, er der heller intet grundlag for at fremstille skiftet som et resultat af manglende målopfyldelse i den interne arena. Som i de tre foregående lederudskiftninger i partiet var skiftet således ikke foranlediget af svage præstationer. Det var det næste lederskifte til gengæld. Ved folketingsvalget i december 1973 gik det hårdt ud over de konservative. Med en tilbagegang fra 31 til 16 mistede partiet næsten halvdelen af dets mandater, og samtidig blussede den gamle strid mellem partiets højre- og venstrefløj – personificeret ved henholdsvis Ninn-Hansen og Erik Haunstrup Clemmensen – op for fuld styrke. Udgangen på de interne holmgange blev, at Ninn-Hansen på et gruppemøde den 29. januar 1974 nedlagde hvervet som gruppeformand og partileder til fordel for kompromiskandidaten, Poul Schlüter. Skiftet var frem for alt forårsaget af de partiinterne uenigheder centreret om forholdet mellem Ninn-Hansen og Haunstrup Clemmensen. Samtidigt fungerede valgnederlaget som en katalysator for de interne uroligheder og kom dermed til at udgøre en medvirkende årsag til Schlüters opstigen i partihierarkiet (Tamm, 1999).

Den ro og kontinuitet, som mange konservative havde sukket efter i årene, der fulgte Poul Sørensens død, kom i skikkelse af Poul Schlüter til at præge partiet, de næste knapt tyve år. Da Schlüter i januar 1993 meddelte, at han ikke agtede at fortsætte som leder af partiet var den udløsende årsag i helt overvejende udstrækning tabet af regeringsmagten. Et kontrafaktisk tankeeksperiment underbygger denne vurdering: Havde den borgerlige regering ikke tabt regeringsmagten som følge af Tamil-sagen, var Schlüter uden megen tvivl fortsat som partiets leder. Efter Schlüters afgang blev magten i partiet for en kort stund delt mellem Hans Engell og Henning Dyremose. Sidstnævnte trak sig imidlertid kort tid efter konstruktionens tilblivelse, og Engell fremstod tidligt i 1993 som partiets reelle leder. I fire år var der herefter ro om ledelsesforholdene, men den 20. februar 1997 udløste en betonklods på Helsingør-motorvejen en ny lavine i partiinterne uroligheder. Tre dage efter Hans Engells spirituskørsel blev han afløst af Per Stig Møller på partilederposten. Engells afgang må primært tilskrives *forventningen* om endnu et kommende nederlag i den elektorale arena,

såfremt han valgte at fortsætte som partileder. Partiet havde rigtignok ikke lidt valgnederlag, men udsigten til at gå til valg med en leder kompromitteret af en dom for spirituskørsel, har næppe været tillokkende. Per Stig Møller kom til at beklæde posten som politisk leder i partiet i lidt mere end et år. Ved marts-valget i 1998 led Det Konservative Folkeparti et forsmædeligt nederlag, og der blev dermed bragt ved til det stadig ulmende partiinterne bål. Som en konsekvens af det dårlige valg og den stadige uro om partiets ledelsesprofil, trak Per Stig Møller sig tilbage som leder umiddelbart efter valget. Svage præstationer i den elektorale arena og den fortsatte splittelse i partiet var hovedårsagerne. Partiets nye politiske leder blev Pia Christmas-Møller, mens Helge Adam Møller blev ny gruppeformand. At de interne konflikter spillede en væsentlig rolle i skiftet understreges af Helge Adam Møllers tale i forbindelse med tiltrædelsen: ”Vi er en fredsbevarende styrke”, sagde den tidligere jægerkorpssoldat ved den lejlighed. Heller ikke Pia Christmas Møller overlevede dog meget mere end et år i den konservative borgerkrig. Uroen og balladen i partiet fortsatte under hendes ledelse, og da de nærmest tumultariske tilstande i partiet kulminerede i sommeren 1999, samtidig med at meningsmålingerne nåede nye bundrekorder, resignerede den hårdt prøvede leder og overlod tøjlerne til Bendt Bendtsen. Beslutningen om at trække sig var åbenlyst motiveret af manglende partisammenhold og dårlige meningsmålinger (figur 5). Også i dette tilfælde var partilederskiftet således et udslag af manglende målopfyldelse (Tamm, 1999; Faurholdt, 2000).

Figur 5: De Konservative, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005. Se bilag.

5. Hvorfor partilederskift?

Hvilke konklusioner giver ovenstående gennemgang anledning til? Er det muligt at identificere nogle mønstre? For det første er det værd at bemærke, at kortlægningen af de danske partilederskift i perioden 1953 til 2005 ikke kan danne grundlag for en entydig tilbagevisning af forestillingen om, at partier skifter leder som en konsekvens af ringe målopfyldelse. Ikke færre end 16 ud af 26 lederskift siden 1953 havde rødder i svage præstationer i forhold til en eller flere af partiernes strategiske målsætninger (se tabel 3). Det er dermed i højere grad undtagelsen end reglen, at den siddende partileder overdrager formandssædet til sin efterfølger uden at være presset af utilfredsstillende præstationer. Kun fire gange siden 1953 har en partileder i et af de fire gamle partier således givet afkald på partilederskabet af egen drift (Ole Bjørn Kraft til Aksel Møller; Jørgensen / Dahlgaard til Skytte; Krag til Anker Jørgensen og Henning Christophersen til Uffe Ellemann-Jensen). En

særlig årsagskategori udgør dødsfald og dårligt helbred. I de seneste halvtreds år har fire partilederskift været forårsaget af dødsfald, mens dårligt helbred to gange har tvunget en partileder til afgang.

Hvor det er forholdsvis uproblematisk at afgøre, hvorvidt et lederskifte har rødder i manglende målopfyldelse eller ej, kan det være betydeligt vanskeligere præcist at fastlægge hvilken (eller hvilke) type(r) af nederlag, der spiller hovedrollen, når partier skifter leder. Ofte er udskiftningen af en partileder således ikke alene forårsaget af svage præstationer i forhold til én af partiernes fire strategiske målsætninger, men to eller flere. Det var eksempelvis tilfældet da Bendt Bendtsen afløste Pia Christmas Møller som leder af de konservative i 1999. Såvel brydninger i den partiinterne arena som ringe vælgertilslutning var væsentlige årsager til lederskiftet. Med til at komplicere identifikationen af den dominerende årsag til flere lederskift er for det andet det forhold, at en ringe grad af målopfyldelse i relation til én af partiets strategiske målsætninger ofte forplanter sig til andre præstationsparametre. Det var blandt andet tilfældet, da Auken ufrivilligt måtte give afkald på formandskabet i Socialdemokratiet i 1992. Utilfredsheden med Aukens manglende evne til at føre partiet tilbage til regeringsmagten og den politiske indflydelse resulterede således i tiltagende trakasserier på de indre linjer, og dermed svage præstationer i relation til målsætningen om intern samdrægtighed. Forholdene var lige omvendte hos de konservative i slutningen af 1990'erne. Her var det manglende evne til at opnå internt fodslag i folketingsgruppen, der med stor tydelighed resulterede i manglende vælgertilslutning.

På trods af at det ikke i alle tilfælde er lige indlysende, hvilket eller hvilke af flere nederlag der var dominerende i forbindelse med et partilederskift, er der i nedenstående tabel 3 gjort et forsøg på at kategorisere de væsentligste årsager til partilederskift foranlediget af ringe målopfyldelse. I størstedelen af de seksten tilfælde, hvor lederskiftet var forårsaget af svage præstationer, var svigtende vælgertilslutning en væsentlig årsag til den siddende partileders sortie. Ikke færre end tolv gange har utilfredsstillende præstationer i den elektorale arena således udgjort en afgørende årsag til partilederskift. Også intern splid har hyppigt spillet rollen som partilederens banemand. Eriksen og Per Stig Møllers afgang i henholdsvis 1965 og 1998 er begge eksempler på, hvorledes interne stridigheder kan koste den siddende partileder positionen som partiets ankermand. I alt har syv af de seksten partilederskift, der kan sættes i forbindelse med svage præstationer, haft rødder i intern splittelse.

Manglende evne til at honorere målsætningen om regeringsdeltagelse har forårsaget otte partilederskift. Denne type partilederskift har materialiseret sig på to måder: Lederskiftet kan for det første være resultatet af at partiet mister regeringsmagten.

Poul Schlüters afgang i 1993 var således en direkte konsekvens af tabet af regeringsmagten, ligesom Nyrups tilbagetræden i 2002 for en stor dels vedkommende havde rødder i Socialdemokratiets ufrivillige tilbagefald i oppositionspartiernes rækker. Manglende regeringsdeltagelse kan for det andet få konsekvenser for den partileder, der ikke formår at føre partiet ud af oppositionsrollen og tilbage til regeringsmagten. Det skete for Auken i 1992, Uffe Ellemann-Jensen i 1998 og Mogens Lykketoft i 2005. I alle tre tilfælde var utilfredsstillende honorering af aspirationerne om igen at danne regering den betydeligste årsag til afgang. Mens svage præstationer i relation til målsætninger om regeringsdeltagelse, vælgertilslutning og internt partisammenhold således alle har spillet en betydningsfulde rolle i flere partilederskift, så har manglende målopfyldelse i forhold til målsætningen om policy-indflydelse blot været en betydningsfuld årsag til ét lederskifte i det her analyserede tidsrum.

Endelig er det værd at bemærke, at forskellige partier skifter ledere af forskellige årsager, hvilket peger i retning af, at de fire gamle partier prioriterer de fire strategiske mål i uens rækkefølge. I den sammenhæng er først og fremmest forskellen mellem Socialdemokratiet og de øvrige partier bemærkelsesværdig. Hver gang et Socialdemokratisk lederskifte har haft rødder i manglende målopfyldelse, har nederlag i forhold til målsætningen om regeringsdeltagelse således spillet en dominerende rolle. For et parti, hvis selvforståelse for en stor dels vedkommende hviler på forestillingen om at være ”det naturlige regeringsparti”, er oppositionsrollen således uacceptabel, og derfor også et damoklessværd over partilederens hoved. (Bille, 1997a:389). I de øvrige partier, hvor regeringsdeltagelse ikke vægtes i samme udstrækning, er oppositionsrollen langt mindre risikabel for den siddende partileder.

I ovenstående er der taget afsæt i en hovedsagelig kvalitativ vurdering af de enkelte skift. Resultatet underbygges af tabel 1's kvantitative signalement af de 26 partilederskift. Medtaget i tabellen er imidlertid kun to målsætninger: Vælgertilslutning og regeringsdeltagelse.

Tabel 1 – Partiernes målopfyldelse forud for de 26 partilederskift – antal

Parlamentarisk arena	Er i opposition forud for skiftet	Er i regering forud for skiftet	I alt
Elektorale arena			
Stod til tilbagegang i meningsmåling i forhold til seneste valg	17	5	22
Stod til fremgang i meningsmåling i forhold til seneste valg	2	2	4
I alt	19	7	26

Kilde: Figur 2 til 5 danner grundlaget for tabellen. For den tidlige periode – hvor meningsmålinger ikke findes – er tabellen baseret på om parties gik tilbage ved det forudgående folketingsvalg.

Tabel 1 støtter forestillingen om, at partier i vid udstrækning skifter leder som en konsekvens af ringe målopfyldelse. I 22 af de 26 tilfælde fandt skiftet sted på et tidspunkt, hvor partiet stod til tilbagegang i meningsmålingerne, mens 19 skift indtraf mens partiet var i opposition. Mønstret er således relativt entydigt: Partilederskift finder med størst sandsynlighed sted når et parti står til tilbagegang, og / eller er i opposition.

Afslutningsvis er der grund til at knytte en bemærkning til den påfaldende tidlige udvikling i årsagerne til lederskift i de fire gamle partier. Mens første halvdel af det behandlede tidsrum var præget af relativt få lederskift forårsaget af manglende målopfyldelse, så var sammenhæng mellem svage præstationer og udskiftning af partilederen væsentlig stærkere i anden halvdel af perioden. I årene 1953 til 1973 var der således kun to tilfælde af lederrokade som havde afsæt i svage præstationer (Eriksen / Hartling og Skytte / Baunsgaard), mens de resterende fjorten tilfælde alle fandt sted i tiden efter 1973. Kun én gang siden 1973 har en partileder for et af de fire gamle partier givet afkald på formandssædet uden at have været presset af utilfredsstillende præstationer (Henning Christophersen).

Hvorfor dette markante omslag i årsagerne til partilederskift i løbet af de seneste halvtreds år? Eller: Hvad er årsagen til udviklingen i årsagerne? En mulig forklaring knytter sig til vælgerens tiltagende troløshed overfor de politiske partier. I perioden efter 2. Verdenskrig er volatiliteten i det danske vælgerkorps således vokset betydeligt – om end i et ujævnt tempo (Pedersen, 1990; Christensen 2000; egne beregninger). Alt andet lige har denne udvikling afstedkommet en voksende konkurrence imellem de politiske partier, idet incitamentet til at gå på vælgerrov blandt de øvrige partiers vælgere har været stigende.

Kampen på det politiske marked er blevet intensiveret. Under indvirkning af det tiltagende konkurrencepres har også presset på partiernes ledere været voksende. Mens 1950'ernes partiledere var i stand til at overleve adskillige nederlag, så er sandsynligheden for at svage præstationer resulterer i lederskift betydelig større i tiden efter 1973. En anden mulig forklaring på at årsagerne til partilederskift har ændret karakter, er den voksende mediebevågenhed, der er blevet partilederne til del i løbet af de seneste årtier. Gunnar Sjöblom (1983) argumenterer således for, at massemediernes voksende indflydelse, har gjort vælgerne til "victim of information overload", hvilket igen har ført til at vælgerkorpset i tiltagende grad stemmer på baggrund af politiske uvedkommende faktorer. Bl.a. partilederens stil og fremtoning (Sjöblom, 1983:385). I takt med at partierne i stigende omfang er blevet personificeret ved partilederen, er han eller hun også blevet forbundet med og gjort ansvarlig for nederlag (og sejre).

6. Effekterne af partilederskift

I hvor mange tilfælde opnår partiet det ønskede resultat af lederskiftet? Fører partilederskift – der er forårsaget af ringe målopfyldelse – rent faktisk til en styrkelse af partiets præstationer? Er det med andre ord hensigtsmæssigt at skille sig af med partilederen som en reaktion på eksempelvis dårlige meningsmålinger og valgnederlag? En væsentlig vanskelighed forbundet med besvarelsen af disse spørgsmål knytter sig til den tidsmæssige afgrænsning af skiftenes potentielle gennemslagskraft. For at kunne afgøre hvorvidt et partilederskift fører til en forbedret honorering af partiets målsætninger eller ej, er det således nødvendigt at specificere et tidsinterval inden for hvilket effekterne må være synlige. I nedenstående tabel 2 har vi valgt at anvende partiernes præstationsniveau et, to og fire år efter partilederskiftet som pejlemærker for effekterne af personudskiftningen i partiets top. Hvis et lederskifte finder sted forud for udløbet af disse perioder, anvendes tidspunktet for lederens afgang til måling af effekterne. Dermed afskærer vi os samtidigt fra at vurdere effekterne af det seneste lederskifte i Socialdemokratiet, hvilket efterlader os med femten cases forårsaget af manglende målopfyldelse.

Kun ét af disse femten tilfælde udmøntede sig i såvel stigende vælgertilslutning som regeringsdeltagelse inden for et år: Venstres udskiftning af Poul Hartling med Henning Christophersen i december 1977. Mens et partilederskifte således kun sjældent har været efterfulgt af succes i såvel den elektorale som den parlamentariske arena på det korte sigt, så er det ofte hændt, at udskiftningen af den siddende partileder har resulteret i en forværring af partiets præstationsniveau. I mere end halvdelen af tilfældene er et partilederskift således

blevet efterfulgt af vigende vælgertilslutning og en fastholdelse i oppositionsrollen det første år efter skiftet. Eksempler på sådanne fejlslagne partilederskift er Baunsgaards udskiftning med Svend Haugaard i Det Radikale Venstre i 1977 samt skiftet Per Stig Møller / Pia Christmas Møller hos de konservative i 1998.

Tabel 2 – Effekterne af 15 partilederskift forårsaget af svage præstationer - et, to og fire år efter lederskiftet – antal

Parlamentarisk arena	Er i opposition et / to / fire år efter skiftet	Er i regering et / to / fire år efter skiftet	I alt
Elektorale arena			
Negativ effekt	10 / 7 / 5	2 / 2 / 1	12 / 9 / 6
Positiv effekt	2 / 5 / 5	1 / 1 / 4	3 / 6 / 9
I alt	12 / 12 / 10	3 / 3 / 5	15 / 15 / 15

Kilde: Figur 2 til 5 danner grundlaget for tabellen. Hvis lederen er leder i en kortere periode anvendes datoen for dennes afgang som vurderingsdato.

Mens et lederskifte således ikke synes at blive efterfulgt af bedre præstationer på det helt korte sigt, så peger tabel 2 i retning af, at de positive effekter af en lederudskiftning materialiserer sig på lidt længere sigt. Efter to år er der således stadig en – om end knap så udtalt – tendens til, at partierne præsterer svagere i den elektorale arena end på tidspunktet for lederskiftet, men fire år efter skiftet klarer partierne sig gennemsnitligt bedre end ved den tidligere partileders afgang. Også med hensyn til målsætningen om regeringsdeltagelse slår de positive effekter af et lederskifte igennem på længere sigt. I tre tilfælde blev partilederskiftet efterfulgt af afsked med oppositionsrollen efter såvel et og to år, mens regeringsdeltagelse fulgte efter lederskiftet i fem tilfælde i løbet af fire år.

Tabel 3 opsummerer årsagerne til og effekter af de 26 partilederskift.

Tabel 3: Væsentligste årsager til og effekter af partilederskift i de fire gamle partier 1953-2005

Årsag til lederskifte	Partilederskift	Effekten af den nye leder (et år efter)
<i>Det Radikale Venstre</i>		
	Jørgen Jørgensen/Betel Dahlgaard	
• Frivilligt generationsskifte	• 15. november 1960	• Faldende vælgertilslutning
	Karl Skytte	• Forsat regeringsdeltagelse
• Manglende vælgertilslutning	• 23. januar 1968	• Regeringsdeltagelse
• Regeringsdeltagelse	Hilmar Baunsgaard	• Øget vælgertilslutning
• Intern splittelse	• 15. februar 1977	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende vælgertilslutning	Svend Haugaard	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 17. september 1978	• Øget vælgertilslutning
• Manglende regeringsdeltagelse	Niels Helveg Petersen	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 12. december 1990	• Faldende vælgertilslutning
• Intern splittelse	Marianne Jelved	• Internt sammenhold
<i>Socialdemokratiet</i>		
	Hans Hedtoft	
• Dødsfald	• 29. januar 1955	• Regeringsdeltagelse
	H.C. Hansen	• Øget vælgertilslutning
• Dødsfald	• 19. februar 1960	• Regeringsdeltagelse
	Viggo Kampmann	• Øget vælgertilslutning
• Sygdom	• 31. august 1962	• Regeringsdeltagelse
	Jens Otto Krag	• Øget vælgertilslutning
• Frivillig afgang	• 3. oktober 1972	• Faldende vælgertilslutning
	Anker Jørgensen	• Forsat regeringsdeltagelse
• Manglende regeringsdeltagelse	• 3. oktober 1987	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende vælgertilslutning	Svend Auken	• Forsat i opposition
• Manglende regeringsdeltagelse	• 11. april 1992	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende policy-indflydelse	Poul Nyrup Rasmussen	• Regeringsdeltagelse
• Manglende vælgertilslutning	• 14. december 2002	• Øget vælgertilslutning
• Manglende regeringsdeltagelse	Mogens Lykketoft	• Forsat opposition
• Manglende regeringsdeltagelse	• 8. februar 2005	
• Manglende vælgertilslutning	Frank/Helle	
<i>Venstre</i>		
	Erik Eriksen	
• Intern splittelse	• 24. maj 1965	• Faldende vælgertilslutning
	Poul Hartling	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 13. december 1977	• Øget vælgertilslutning
• Manglende regeringsdeltagelse	Henning Christophersen	• Regeringsdeltagelse
• Frivillig afgang	• 22. september 1984	• Faldende vælgertilslutning
	Uffe Ellemann-Jensen	• Regeringsdeltagelse
• Manglende regeringsdeltagelse	• 18. april 1998	• Øget vælgertilslutning
	Anders Fogh Rasmussen	• Opposition
<i>Det Konservative Folkeparti</i>		
	Ole Bjørn Kraft	
• Frivillig afgang	• 4. oktober 1955	• Faldende vælgertilslutning
	Aksel Møller	• Forsat i opposition
• Dødsfald	• 20. marts 1958	• Øget vælgertilslutning
	Poul Sørensen	• Forsat i opposition
• Dødsfald	• 29. juni 1969	• Faldende vælgertilslutning
	Poul Møller	• Regeringsdeltagelse
• Sygdom	• 13. november 1971	• Faldende vælgertilslutning
	Erik Ninn-Hansen	• Forsat i opposition
• Intern splittelse	• 29. januar 1974	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende vælgertilslutning	Poul Schlüter	• Forsat i opposition
• Manglende regeringsdeltagelse	• 23. januar 1993	• Faldende vælgertilslutning
	Hans Engell	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 20. februar 1997	• Faldende vælgertilslutning
• Intern splittelse	Per Stig Møller	• Forsat i opposition
• Intern splittelse	• 20 marts 1998	• Faldende vælgertilslutning
• Manglende vælgertilslutning	Pia Christmas Møller	• Forsat i opposition
• Manglende vælgertilslutning	• 4. august 1999	• Internt sammenhold
• Intern splittelse	Bendt Bendtsen	• Forsat i opposition

7. Konklusion

Ovenstående behandling af lederudskiftninger i de fire gamle partier siden 1953 giver anledning til tre hovedkonklusioner. Analysen skaber for det første ikke grobund for en afvisning af forestillingen om, at nederlag er partilederskiftets moder. Hovedparten af de analyserede lederskift havde således rødder i manglende målopfyldelse i forhold til en eller flere af partiernes fire strategiske målsætninger: Stemmemaksimering, regeringsdeltagelse, policy-indflydelse og partisammenhold. Partiledernes største fjende synes at være nederlag i den elektorale arena, mens svage præstationer i tilknytning til målet om henholdsvis regeringsdeltagelse og partisammenhold er væsentlige, men knapt så hyppigt forekommende årsager. Utilstrækkelig policy-indflydelse optræder kun sjældent som partilederens banemand.

Analysen har for det andet afsløret, at der er sket et markant omslag i årsagerne til partilederskift. Hvor lederskift i periodens første del kun sjældent var forårsaget af utilfredsstillende målopfyldelse, så tog samtlige lederudskiftninger – med én undtagelse – i tidsrummet efter 1973 afsæt i svage præstationer og nederlag i forhold til en af de fire strategiske målsætninger. I de seneste tre årtier har partilederne således kun undtagelsesvist sendt lederdepechen videre uden at have lidt nederlag. Øget vælgervolatilitet og tiltagende fokusering på partilederen, som den der legemliggør partiet, udgør mulige forklaringer på denne udvikling. En vurdering af disse potentielle kausalsammenhænge stiller krav om yderligere komparative studier af partilederskift.

Undersøgelsen viste for det tredje, at effekterne af et lederskift i bedste fald er begrænsede. På kort sigt fører et partilederskift således oftere til svagere end forbedrede præstationer. På længere sigt – en fireårig periode – bliver lederudskiftninger forårsaget af svage præstationer efterfulgt af et hævet præstationsniveau i forhold til først og fremmest målsætningen om vælgertilslutning.

Referencer

- Baunsbak-Jensen, Asger (2004). *Radikale profiler*, København: Poul Kristensens Forlag
- Bille, Lars (1977). Det partipolitiske samarbejdsmonster i Danmark 1964-1965. København, Akademisk Forlag.
- Bille, Lars (1997a). "Leadership Change and Party Change. The Case of the Danish Social Democratic Party 1960-95", *Party Politics*, Vol. 3, No. 3, pp. 379-390.
- Bille, Lars (1997b). *Partier i forandring - en analyse af danske partiorganisationers udvikling 1960-1995*, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bille, Lars (1998). *Dansk partipolitik, 1987-1998*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Brown, M. C. (1982). "Administrative succession and organizational performance: The succession effect", *Administrative Science Quarterly*, 27, 1-16.
- Budge, Ian & Hans Keman (1990). *Parties and Democracy: Coalition Formation and Government Functioning in Twenty States*, Oxford: Oxford University Press.
- Clausen, H.P. (1963). *Hvad er historie?*, København: Berlingske Forlag.
- Cyert, Richard M. & James G. March (1963). *A Behavioral Theory of the Firm*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Christensen, Jakob (2000). *Tilpasning eller krise? Det danske partisystem 1953-1998*. København: Forlaget Politiske Studier.
- Dewan, Torun & Keith Dowding (2005). "The Corrective Effect of Ministerial Resignations on Government Popularity", *American Journal of Political Science*, vol. 49, Issue 1.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*, New York: Harper & Row.
- Faurholdt, Mikkel (2000). *Det konservative blodbad*, København: Møntergården.
- Gallagher, Michael, Michael Laver & Peter Mair (2001). *Representative Government in Modern Europe*, New York: McGraw-Hill.
- Harmel, Robert & Kenneth Janda (1994). "An integrated Theory of Party Goals and Party Change", *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 6, No. 3, pp. 259-287.
- Harmel, Robert, Uk Heo, Alexander Tan and Kenneth Janda (1995). "Performance, Leadership, Factions and Party Change: An Empirical Analysis", *West European Politics*, Vol. 18, No. 1, pp. 1-33.
- Harmel, Robert & Alexander C. Tan (2003). "Party Actors and Party Change: Does Factional Dominance Matter", *European Journal of Political Research*, Vol. 42, pp. 409-424.
- Hartling, Poul (1983). *I godt vejr og dårligt vejr*, København: Gyldendal.

- Hartling, Poul (1990). *Erik Eriksen. En biografi*, København: Christian Ejlers' Forlag.
- Heltberg, Bettina (1996). *Hvor der handles. Erindringsbilleder*, København: Gyldendal.
- Janda, Kenneth (1990). "Towards a Performance Theory of Change in Political Parties", paper presented at the 12th World Congress of the International Sociological Association.
- Kaarsted, Tage (1992). *De danske ministerier, 1953-1972*, København: PFA Pension.
- Kauffeldt, Carl (1966). *Det Konservative Folkepartis historie i et halv århundrede, 1915-1965*, bd. 4, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Koning, R. H. (2000). "Balance in competition in Dutch soccer", *The Statistician*, 49, 419-31.
- Larsen, Helge (1980). *Det radikale Venstre i medvind og modvind 1955-1980*. Skive: Tidens Tankers Forlag.
- Lautrup-Larsen, Peter (1983). *Det radikale venstre i opposition 1964-1968*. Upubliceret speciale.
- Laver, Michael (1990). "The Relationship between Coalition and Party Policy in Ireland", in Michael Laver and Ian Budge, *Party Policy and Government Coalitions*, Basingstoke: MacMillan.
- Lidegaard, Bo (2002). *Jens Otto Krag* bd. II, København: Gyldendal.
- Marsh, Michael (1993). "Introduction: Selecting the Party Leader", *European Journal of Political Research*, vol. 24, no. 3. s. 229-231.
- Meehan, Eugene J. (1965). *The Theory and Method of Political Science*, Illinois: The Dorsey Press.
- Müller, Wolfgang C. (1997). "Inside the Black Box. A Confrontation of Party Executive Behaviour and Theories of Party Organizational Change", *Party Politics*, Vol. 3, No. 3, pp. 293-313.
- Mørch, Søren (2000). *24 statsministre. 24 fortællinger om magen i Danmark i det tyvende århundrede*, København: Gyldendal.
- Nielsen, Henning (1996). *Karl Skytte – fynboen på folkestyrets fornemste embede*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Pedersen, Mogens N. (1982) "Towards a New Typology of Party Lifespans and Minor Parties", in *Scandinavian Political Studies*, vol. 5, New Series, Nr. 1, 1982, pp. 1-16.
- Pedersen, Mogens N. (1990). "Electoral Volatility in Western Europe, 1948-1977", i Peter Mair (ed.), *The West European Party System*, Oxford: Oxford University Press.

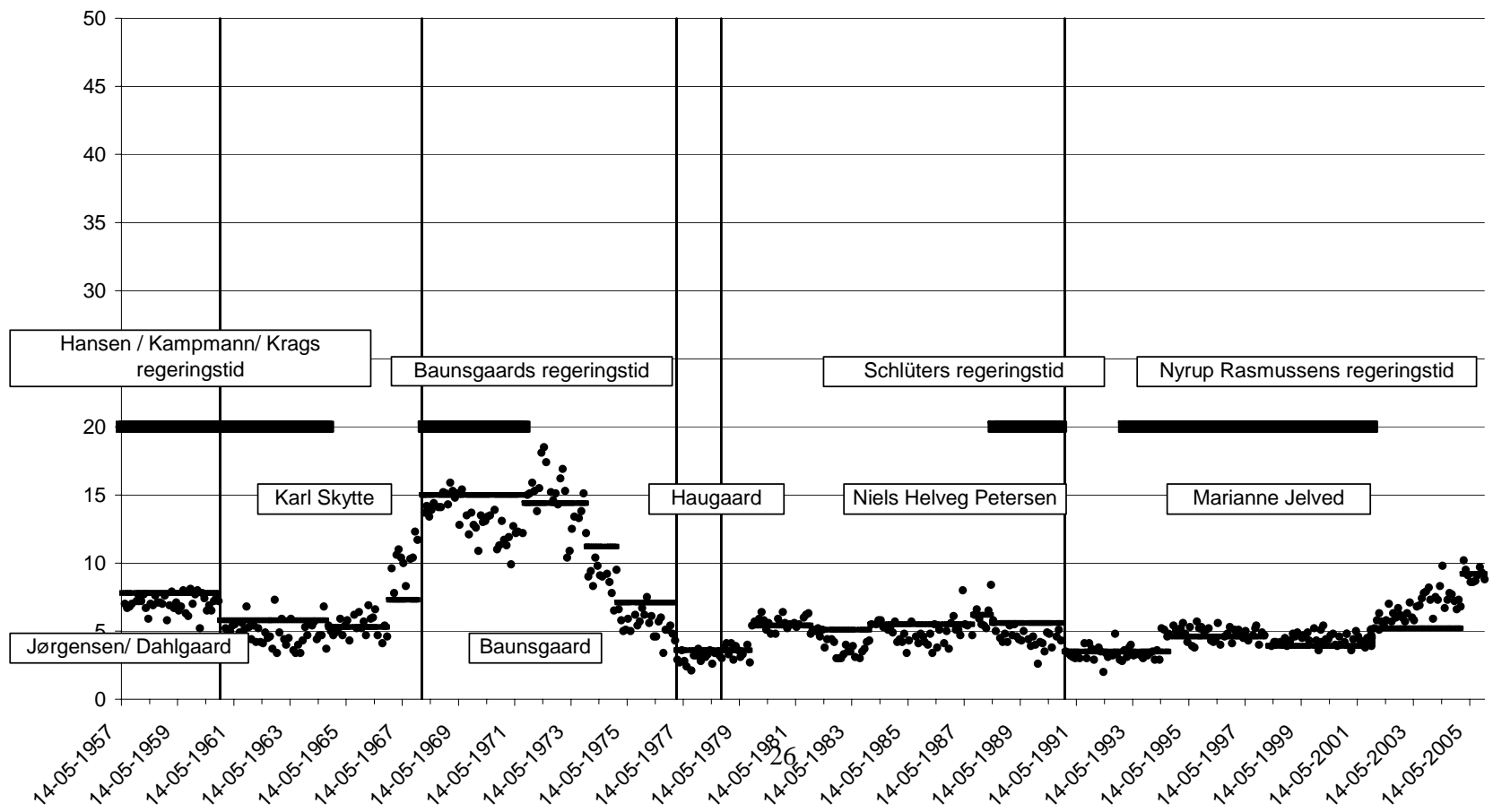
- Peters, B. Guy (1998). *Comparative Politics: Theory and Methods*. London: Macmillan and New York University Press.
- Riker, William H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*, New Haven, CT: Yale University Press.
- Schlesinger, Joseph A. (1991). *Political Parties and the Winning of Office*, Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Scully, G. W. (1995). *The Market Structure of Sports*, Chicago: University of Chicago Press.
- Sjöblom, Gunnar (1968). *Party Strategies in a Multiparty System*, Lund: Studentlitteratur.
- Sjöblom, Gunnar (1983). "Political Change and Political Accountability: A Propositional Inventory of Courses and Effects", in Hans Daalder & Peter Mair (eds.), *Western European Party Systems*, London: Sage Publications.
- Strøm, Kaare (1990). "A Behavioral Theory of Competitive Political Parties", *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, pp. 565-598.
- Strøm, Kaare & Wolfgang C. Müller (red.) (1999) *Policy, Office or Votes? – How political parties in Western Europe make hard decisions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tamm, Ditlev (1999). *Det høje C. En bog om det konservative Folkeparti, 1965-1998*, København: Gyldendal.
- Van Dalen, H. P. (1994). "Loont het om een voetbaltrainer te ontslaan?", *Economisch Statistische Berichten*, 79, 1089-92.

Bilag:

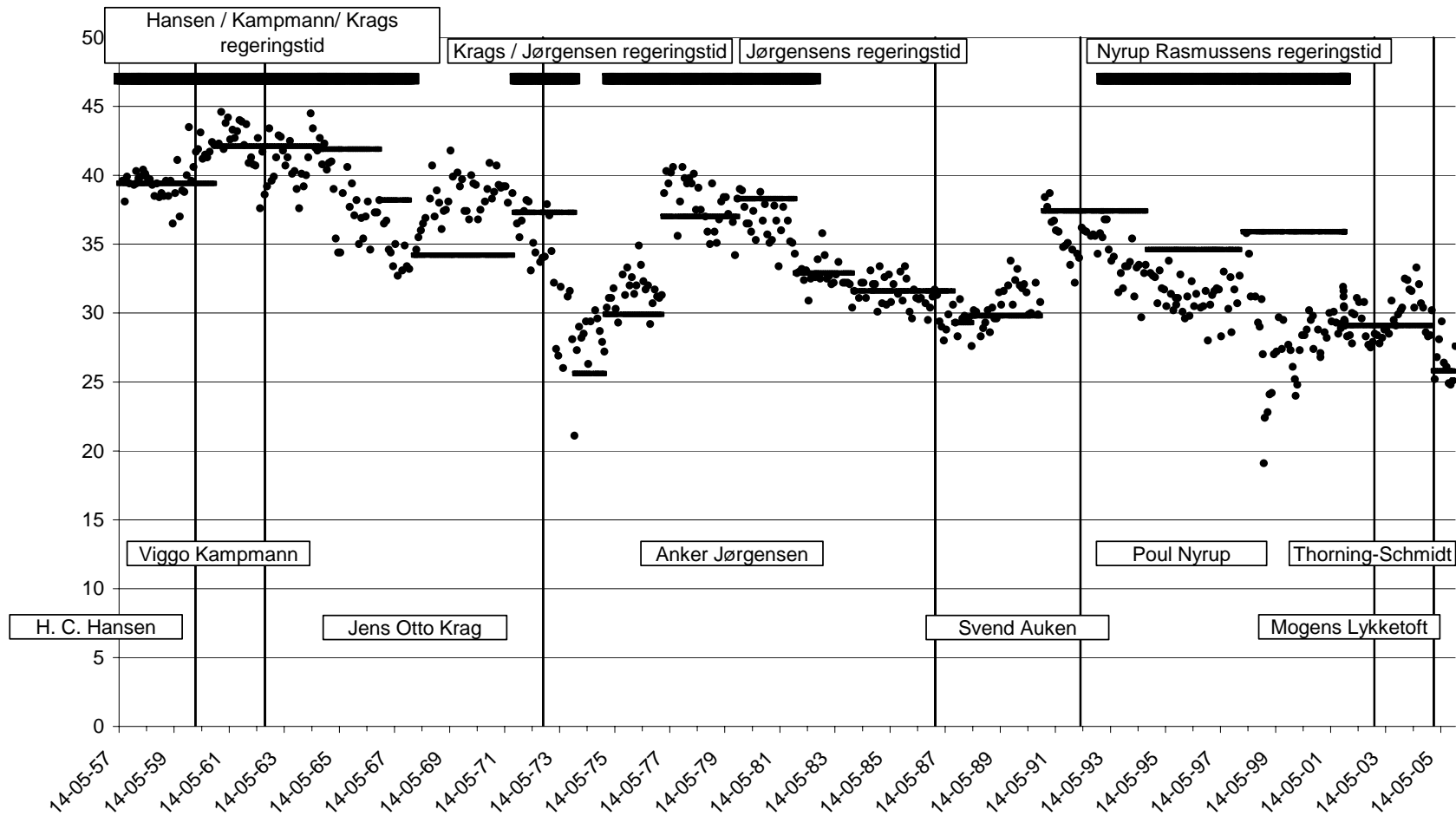
Figur 2: Det Radikale Venstre, gallupstal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

Lodrette streger partilederskifte, små prikker Gallups opinionstal (Kilde: Gallup Institutet for BerlingskeTidende), fede streger indikerer at partiet er i regering, tynde streger vælgertilslutning ved Folketingsvalg. Sidste måling er fra 24/11-05.

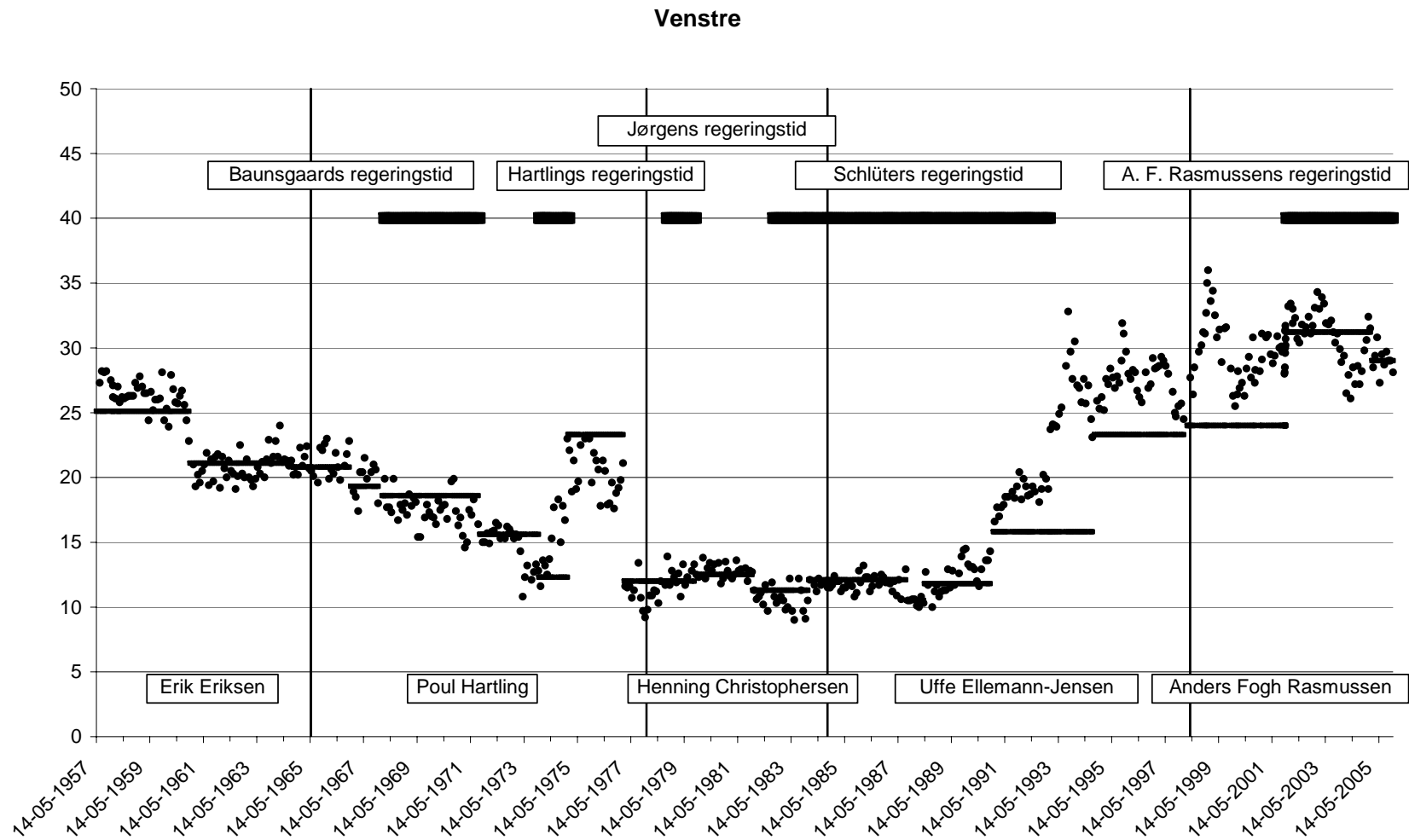
Det Radikale Venstre

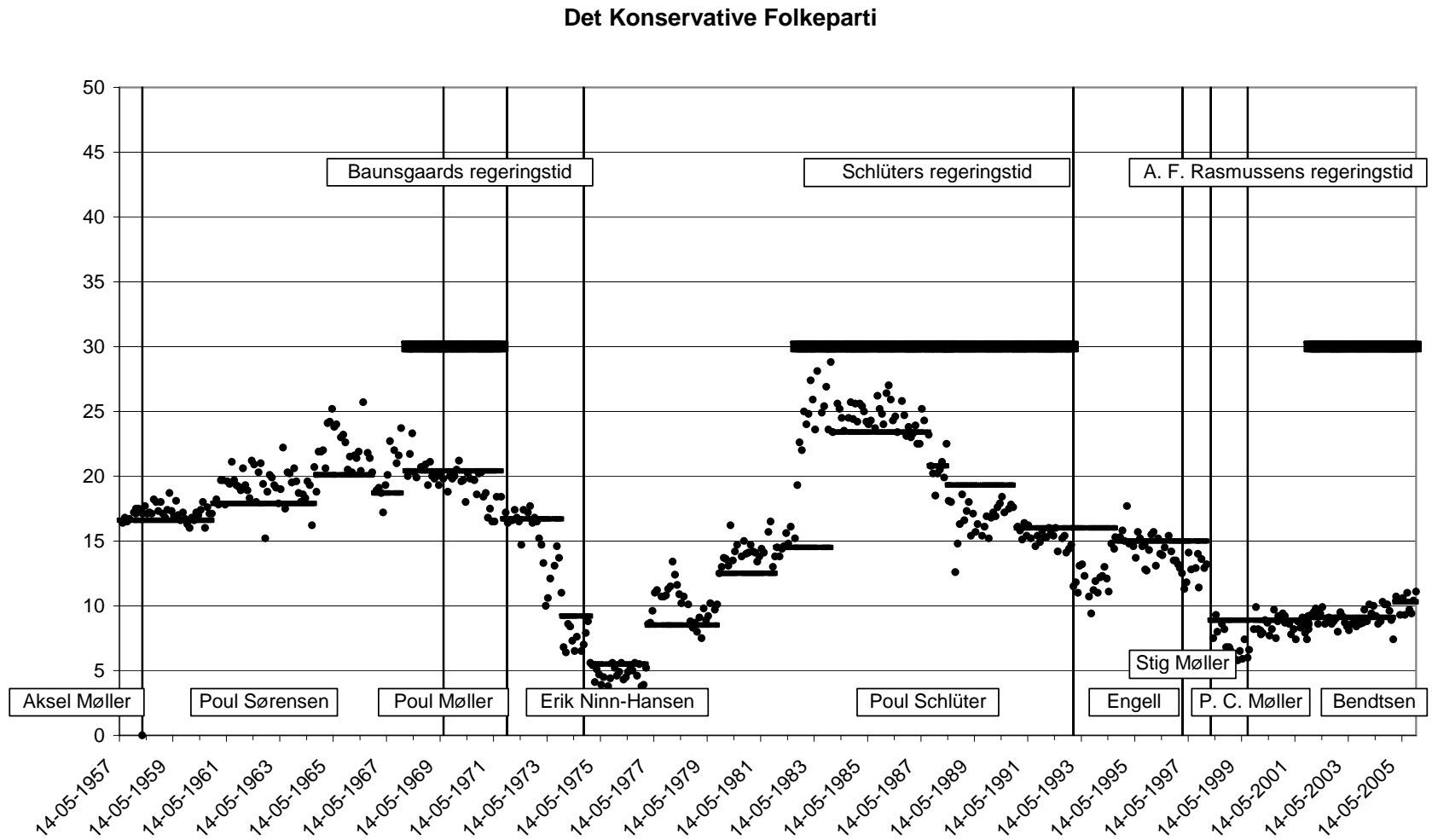
Figur 3: Socialdemokratiets mandattal, galluptal, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.
Socialdemokratiet

Figur 4: Venstre, gallup, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

Figur 5: Konservative, gallup, partilederskifte og regeringsdeltagelse, 1957-2005.

ARBEJDSPAPIRER (AP), UNDERVISNINGSSERIEN (US), LICENTIATSERIEN (LS) & SPECIALESERIEN (SS).

Fra Institut for Statskundskab i København,
udgivet i indeværende og foregående år.

De angivne publikationer kan i det omfang oplag haves, anskaffes ved henvendelse til Akademisk Boghandel, Øster Farimagsgade 5, 1014 K. Pris pr.stk. 20,00 kr. incl. moms (Licentiatserien & Specialeserien dog henholdsvis 100,00 og 80,00 kr.)

ARBEJDSPAPIRER (GUL/FERSKEN SERIE)

- AP 2000/ 1 Helle Elisabeth Malmvig: The False Dilemma? Between sovereign foundations during legitimations of interventions.
- AP 2000/ 2 Per Mouritsen: Virtue, Size, and Liberty. Republicanism and the Discourse of Citizenship at the American Founding.
- AP 2000/ 3 Carsten Bagge Laustsen: Kampen om Tjetjenien - eller suveræniteten som talehandling.
- AP 2000/ 4 Carsten Bagge Laustsen: Jeg kæmper, derfor er jeg - om den slovenske skoles revolutionære cartesianisme.
- AP 2000/ 5 Carsten Greve: Public-Private Partnerships as Alternatives to Contracting Out? The Scandinavian Experience.
- AP 2000/ 6 Lars Bille og Flemming Juul Christiansen: Parties and interest organizations in Denmark 1960 - 1998.
- AP 2000/ 7 Birthe Hansen: Globalization and nationalism.
- AP 2000/ 8 Torben Beck Jørgensen og Barry Bozeman: Public Values lost? Comparing cases on contracting out from Denmark and the United States.
- AP 2000/ 9 Lis Højgaard: TRACING DIFFERENTIATION IN GENDERED LEADERSHIP - an analysis of differences in gender composition in top management in business, politics and civil service.
- AP 2000/10 Henrik P.Bang, Jens Hoff, Anders Peter Hansen og Jakob Magnussen: Hjulene på sæbekassebilen skal have lov til at falde af.
- AP 2000/11 Karsten Vrangbæk: Politiske beslutningsprocesser på sygehusområdet i Danmark. Ingeniørarbejde, hundeslagsmål eller hovedløs høne?
- AP 2000/12 Jesper Myrup: William Connollys radikale udfordring til politisk fælles-

skab og selv.

- AP 2000/13 Mikkil Vedby Rasmussen: The Phantom Menace: The Strategic Objectives of the EU's Rapid Reaction Force
- AP 2000/14 Martin Marcussen: Globalization: A Third Way Gospel that Travels World Wide.
- AP 2000/15 Martin Marcussen: Denmark in the EMU-Process.
- AP 2000/16 Jens Hoff: The "THIRD DECENTRALIZATION": USER PARTICIPATION IN SCANDINAVIA.
- AP 2000/17 Martin Marcussen og Mette Zølner: The Danish EMU-referendum 2000: Business as Usual.
- AP 2000/18 Anders Wivel: Stephen M. Walt: Back to the Future of Realist Theory?
- AP 2001/1 Martin Marcussen og Mette Zølner: Etikkens internationalisering og den lokale tilpasning
- AP 2001/2 Karina Pedersen: Cartel Responsiveness? The Danish Case.
- AP 2001/3 Per Mouritsen: The Republican Conception of Patriotism.
- AP 2001/4 Per Mouritsen: Political Identity in the republican imagination: Notes towards a practice of reconstructive patriotism.
- AP 2001/5 Marianne Hansen: Regulerende institutioner i staten.
- AP 2001/6 Bolette M. Christensen: Mellem Netværksstyre & Netværkskultur.
- AP 2001/7 Ib Damgaard Petersen: Political and Economic Integration in Latin America with Particular Emphasis on Mercosur.
- AP 2001/8 Ib Damgaard Petersen: The creation of comprehensive security in East Asia - viewed in the light of the European experience.
- AP 2001/9 Karina Pedersen: How Do Party Members Contribute to the Parties?
- AP 2001/10 Magdalene Zolkos: The 'New Politics' of Human Rights: Positive and Negative Consequences of Globalization for Human Rights Regime.
- AP 2001/11 Martin Marcussen: Multilateral Surveillance and the OECD: Playing the Idea-Game.
- AP 2001/12 Martin Marcussen: Monetarism and the Masses: Denmark and Economic Integration in Europe.

- AP 2001/13 Peter Viggo Jakobsen: Peace Operations After The Cold War: Changes, Challenges and Consequences - Constructing a Blueprint for New (Nordic) Model.
- AP 2001/14 Ib Damgaard Petersen: The Lost Continent? Political and economic integration in Africa with special emphasis on SADC.
- AP 2001/15 Jesper Myrup: Tilblivelse og Etablering af Politisk Videnskab i USA.
- AP 2001/16 Henrik Larsen: THE EU: A GLOBAL MILITARY POWER?
- AP 2001/17 Per Mouritsen: Multikulturalisme og liberalt medborgerskab. En oversigt og typologi.
- AP 2002/01 Bülent Diken & Carsten Bagge Laustsen: Zones of Indistinction - Security, Terror, and Bare Life
- AP 2002/02 Bülent Diken & Carsten Bagge Laustsen: Enjoy your fight! -"Fight Club" as a symptom of the Network Society.
- AP 2002/03 Carsten Bagge Laustsen: Henker und Opfer
- Eine Erörterung von Adolf Eichmanns Sein in der Welt.
- AP 2002/04 Bülent Diken og Carsten Bagge Laustsen: Massen.
- AP 2002/05 Lars Bo Larsen og Carsten Bagge Laustsen: Carl Schmitt - En introduktion.
- AP 2002/06 Carsten Bagge Laustsen: Eichmanns Kant Eine Studie in Pflichtmoral.
- AP 2002/07 Jesper Myrup: Fællesskabets magt og magtens individualitet.
- en læsning af Jean-Jacques Rousseaus konception af magt.
- AP 2002/08 Fabrizio Tassinari: The Integration of Latvia, Lithuania and Estonia in the Baltic Sea Area:
A New-Institutional Approach to the Baltic Sea Regionalism.
- AP 2002/09 Magdalena Zolkos: On the Uneasy Partnership of Political Science and Human Rights - And on the Study of Human Rights Language.
- AP 2002/10 Henrik Ø.Breitenbauch: En Europæisk Rustningspolitik?
Et essay om reorganiseringen af forsvarsindustrien og forsvarspolitikken i den europæiske region - med særligt henblik på politisk feedback fra den økonomiske liberaliseringsproces og ligheden med introduktionen af Det indre marked.
- AP 2002/11 Kirsten Thomsen: Befolkningsaldring og intergenerationssolidaritets.
Introduktion til et politologisk og sociologisk forskningsområde.

- AP 2002/12 Anders Wivel: Realism, Globalisation and European Integration.
- AP 2002/13 Niels-Henrik Topp og Michael Møller: Danish Credit Associations: Why were they so big - and why did they matter so little?
- AP 2002/14 Lars Bille & Karina Pedersen: Danish Party Members: Sleeping or Active Partners?
- AP 2002/15 Karsten Vrangbæk & Mickael Bech: Organisational responses to the introduction of DRG rates for "extended choice" hospital patients in Denmark.
- AP 2002/16 Karsten Vrangbæk: Spatial tensions and the introduction of extended choice of hospitals in Denmark.
- AP 2003/01 Peter Toft: John J.Mearsheimer: An Offensive Realist Between Geopolitics & Power.
- AP 2003/02 Karina Pedersen: New Technology in the Party Internal Arena: The Danish Case.
- AP 2003/03 Henrik Ø.Breitenbauch: Exploring Bernard Kouchner's "Media fit and Brutal Concept of Ingérence".
- AP 2003/04 Birthe Hansen, Peter Toft and Anders Wivel: Lost Power, The American World Order and the Politics of Adaptation.
- AP 2003/05 Solvejg Aaberg Sørensen: Ministerholdbarhed 1993-2001 og førstegangsmministre 1999-2001.
- AP 2003/06 Magdalena Zolkos: Norden discourse on Human Rights and Democracy; the Effects of 'Europeanization'.
- AP 2003/07 Kirsten Thomsen: De ældre, de midaldrende og de yngre. En undersøgelse af tre kohorter af nuværende og kommende ældre.
- AP 2003/08 Birthe Hansen: At definere terrorisme.
- AP 2003/09 Kirsten Thomsen: Elderly and future elderly in Denmark - resources and values.
- AP 2003/10 Kirsten Thomsen: Demografiske ændringer og den subjektive betydning af familien.
- AP 2003/11 Henrik Larsen: DANISH FOREIGN POLICY IN AN EU CONTEXT: AN ANALYTICAL FRAMEWORK
- AP 2004/01 Henrik Ø.Breitenbauch: How can the Europeans Refuse to Learn from the Nss? Bold Continuity: A Transatlantic Analysis of the 2002 National Security Strategy with a Suggestion for Europe.

- AP 2004/02 Peter Toft: The Stability of Russia's Grand Strategy.
- AP 2005/01 Lene Bøgh Sørensen: Den lettiske Hårdknude!
Kampen om nationalitetspolitikken:
Letlands nations og- statsbygningsproces i fortid og nutid.
- AP 2006/01 Birthe Hansen: The Middle East and the Impact of Unipolarity.
- AP 2006/02 Ali Alfoneh: The Study of Civil-Military relations in the Middle East and North Africa.
- AP 2006/03 Birthe Hansen og Carsten Jensen: Challenges to the Role of Arab Militaries, A Third Phase?
- AP 2006/04 Birthe Hansen og Carsten Jensen: Unipolarity and Democracy in the Middle East.
- AP 2006/05 Karina Pedersen: "Mirror, mirror on the wall, who's the greenest of them all?"
- AP 2006/06 Karina Pedersen: Driving a Populist Party: The Danish People's Party.
- AP 2006/07 Carsten Jensen: Civilsamfundsbegrebet og Mellemøsten.
- AP 2006/08 Birthe Hansen: The Unipolar World Order and U.S. Strategies.
- AP 2006/09 Kasper Møller Hansen: Undervisningsbaseret forskning.
- AP 2006/10 Kasper Møller Hansen og Jens Ringsmose: En historisk analyse af partilederskift i Danmark efter 1953.
- AP 2006/11 Jens Hoff, Karl Löfgren og Sune Johansson: DR, internet og lokaldemokrati.

UNDERVISNINGSSERIEN (GAMMELROSA)

- US 1996/ 1 Bolette Møller Christensen: KVALITATIV ANALYSE.
Undervisningsnoter.
- US 1996/ 2 Jens Hoff & Hanne Nexø Jensen (red.): Hvad er en god opgave?
Kriterier for bedømmelse af skriftlige opgaver.
- US 1996/ 3 Anna Gustafsson: The Psychology of Neo-Nazism, oversat af Tom Byder.
- US 1997/01 Ib Damgaard Petersen: Vejledning for specialeskrivere ved Institut for Statskundskab Københavns Universitet
- US 1998/01 Karl Löfgren: Internet og statskundskab.
En introducerende guide.

- US 2003/01 Carsten Aabo: Indføring i moral og etik og "den gyldne regel" fra Konfutse til Habermas.
- US 2004/01 Merete Watt Boolsen: Introduktion til kritisk statistik.
- US 2004/02 Henrik Jensen: Noter til Dunleavy & O'Leary, "Theories of the State".

LICENTIATSERIEN

- LS 1997/ 1 Carsten Jensen: Politik & Stat. Evaluering af den britiske neo-gramscianisme.
- LS 1997/ 2 Carsten Greve: Styring og demokratisk kontrol af statslige aktieselskaber.
- LS 1997/ 3 Lykke Friis: When Europe Negotiates. From European Agreements to Eastern Enlargement.
- LS 1997/ 4 Lotte Jensen: Demokratiforestillinger i den almennyttige boligsektor.
- LS 1997/ 5 Ole Wæver: Concepts of Security.
- LS 1997/ 6 Morten Madsen: Demokrati og individualisering. Udfordringer til det organisationsinterne demokrati i fagforeninger set i et medlemsperspektiv.
- LS 1997/ 7 Peter Kurrild-Klitgaard: Rational Choice, Collective Action and the Paradox of Rebellion.
- LS 1998/ 1 Torben B.P.Vad: Europeanisation of Standardisation.
- LS 1998/ 2 Lene Hansen: Western Villains Or Balkan Barbarism?
- LS 1999/ 1 Emmanuel Kwesi Aning: Security in the West African Subregion: An Analysis Subregion: An Analysis of ECOWAS' Policies in Liberia.
- LS 1999/ 2 Birte Holst Jørgensen: Building European Cross-border Co-operation Structures
- LS 1999/ 4 Karsten Vrangbæk: Markedsorientering i sygehussektoren
- Ph.d. 2000/1 Susanne Jakobsen: International Relations Theory and the Environment
- Ph.d. 2000/3 Allan Dreyer Hansen: Diskursteori, demokrati og lokaludvalg
- Ph.d. 2000/5 Ali Rahigh-Aghsan: The Dynamics and Inertia of the Northern Tier Cooperation

Ph.d. 2000/6	Anders Wivel: The Integration Spiral
Ph.d. 2001/1	Mikkel Vedby Rasmussen: A Time for Peace
Ph.d. 2001/2	Helle Johansen: Exploring the Color of the Beast.
Ph.d. 2001/3	Ulla Højmark Jensen: Man skal være sig selv.
Ph.d. 2001/4	David Grønbæk: Mellem politik og videnskab.
Ph.d. 2001/5	Karl Löfgren: Political Parties and Democracy in the Information Age.
Ph.d. 2002/1	Jørgen Staun: Mellem kantiansk patriotisme og politisk romantik.
Ph.d. 2002/2	Henriette Bjørn Nielsen: Magtrelationer på den parlamentariske arena.
Ph.d. 2002/3	Mark Goli: En verden til forskel.
Ph.d. 2002/4	Anders Esmark: At Forvalte Europa.
Ph.d. 2002/5	Helle Malmvig: Sovereignty Intervened
Ph.d. 2002/6	Flemming Nielsen: Som plejeforældrene ser det.
Ph.d. 2003/1	Karina Pedersen: Party Membership Linkage.
Ph.d. 2003/2	Isil Kazan: Regionalisation of Security and Securitisation of a Region.
Ph.d. 2003/3	Lene Holm Pedersen: Miljø-økonomiske ideer i en politisk virkelighed.
Ph.d. 2004/01	Anders Berg-Sørensen: Paradiso-Diaspora
Ph.d. 2004/02	Fabrizio Tassinari: Mare Europaeum.
Ph.d. 2004/03	Carsten Bagge Laustsen: Subjektologi
Ph.d. 2005/01	Vibeke Schou Tjalve: American Jeremiahs
Ph.d. 2005/02	Jesper Myrup: Kampen om autoritet i politisk teori
Ph.d. 2005/03	Magdalena Zolkos: Conceptual Analysis of the Human Rights and Democracy Nexus in the Polish Late- and Post- Communist Contexts.
Ph.d. 2006/01	Jess Pilegaard: Between COHERENDE and FRAGMENTATION. The U's Everyting But Arms initiative.
Ph.d. 2006/02	Peter Toft: The Way of the Vanquished.
Ph.d. 2006/03	Olaf Corry: Constructing a Global Polity.

- Ph.d. 2006/04 Anne Rasmussen: Delegation and Political Influence:
Conference committees in the European Union and the USA.
- Ph.d. 2006/05 Tore Vincents Olsen: Union Philosophies.